

ЖУЛИНСЬКИЙ
Микола Григорович —
академік НАН України,
директор Інституту літератури
ім. Т.Г. Шевченка НАН України

НЕВТОМНИЙ ТРУДАР НА НИВІ УКРАЇНОЗНАВСТВА Пам'яті професора Миколи Мушинки

Статтю присвячено пам'яті видатного вченого-україніста, фольклориста, етнографа, культуролога, мистецтвознавця, літературознавця, бібліографа, відомого громадського і культурно-освітнього діяча, доктора філологічних наук (1992), іноземного члена НАН України (1997), дійсного члена Наукового товариства імені Шевченка (1989), голови Асоціації українців Словаччини та президента НТШ у Словаччині (1990), завідувача науково-дослідного відділу кафедри україністики Пряшівського університету, професора Українського вільного університету в Мюнхені, почесного професора Кам'янець-Подільського університету, почесного доктора наук Ужгородського університету Миколи Мушинки.

Його ім'я вже вписане в історію. Микола Мушинка. Фольклорист, етнолог, славіст, культуролог, мистецтвознавець, літературознавець, бібліограф... Доктор філологічних наук, професор, іноземний член Національної академії наук України, дійсний член Наукового товариства імені Шевченка (НТШ), президент НТШ у Словаччині, голова Асоціації українців Словаччини. І головне — найавторитетніший дослідник культури Закарпаття, якого ще за життя називали охоронцем родової пам'яті русинів-українців, будителем національної свідомості й історичної пам'яті органічної частки українського етносу — єдинокровних русинів, карпаторосів.

І ось вночі проти 12 вересня цього року у віці 88 років перестало крутитися колесо його трудолюбної долі. А народився цей невтомний трудар на ниві українознавства 20 лютого 1936 р. в українському селі Курів у Східній Словаччині, якому він присвятив перші свої фольклористичні праці «Замовляння і календарна обрядовість с. Курів» та «Сімейно-побутові обряди с. Курів». Ці свої дослідження обрядових свят і загалом традиційної народної культури Микола Мушинка проводив ще в студентські роки. Він брав участь у кількох фольклорно-діалектологічних експедиціях на Пряшівщину, успішно захистив курсову і дипломну роботи про фольклор рідного села Курів. Далі — улюблена праця в науково-дослідному кабінеті народної словесності Університету ім. П.Й. Шафарика в Пряшеві,

Микола Мушинка
(20.02.1936—13.09.2024)

звідки він отримав направлення на стажування до Києва.

У Києві молодий аспірант занурився в духовну атмосферу громадсько-літературного і мистецького життя шістдесятників; він спілкується з відомими українськими дисидентами Іваном Світличним, Іваном Гончарем, Іваном Дзюбою, В'ячеславом Чорноволом, Богданом і Михайлом Горинями, Лесем Танюком, Борисом Антоненком-Давидовичем, Михайлиною Коцюбинською, Григорієм Кочуром та ін.

Микола Мушинка, користуючись тим, що в нього був службовий паспорт, а тому його багаж не підлягав обов'язковій перевірці, перевозив через радянсько-чехословацький кордон не лише матеріали українського «самвидаву», а й літературні твори В. Симоненка, І. Драча, Ліни Костенко, Д. Павличка, М. Вінграновського, І. Калинця, В. Голобородька, І. Світличного, І. Дзюби. В Україну Микола Мушинка доставляв найновіші випуски україномовної преси Чехословаччини — журнали і газети «Дукля», «Нове життя», «Дружно вперед», «Веселка», твори Б.-І. Антонича, О. Олеся, В. Гренджі-Донського.

Та в грудні 1965 р. стажування аспіранта Миколи Мушинки було передчасно припине-

но. Органи радянського КДБ, діючи під личиною бригади митників, вилучили в Миколи Мушинки, який уже був зарахований до аспірантури Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка і мав пройти трирічне стажування в Києві (1964—1966), рукопис праці Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» та добрий десяток інших творів «самвидаву». І це не вперше допитливий аспірант, дивуючись і сам із своєї безоглядної сміливості, перевозив і передавав самвидавну літературу до Чехословаччини й далі в Європу.

За аспірантом Мушинкою в Україні здійснювався постійний контроль із боку КДБ, його прізвище було внесено до «чорного списку» авторів, яких заборонено друкувати, цитувати, згадувати в публікаціях. Після затримання Миколи Мушинки органами КДБ УРСР у Чопі з рукописом Івана Дзюби та після тривалих допитів і настирних погрожувань його було видворено з СРСР і передано в руки чехословацьких органів безпеки. І знову ті самі погрози засадити в тюрму та спроби заманити в пастку співпраці задля викриття «зловісної діяльності українських націоналістів». Та впертий Мушинка ніяк не бажав викривати «ворогів соціалістичного ладу», хоча на словах визнавав свої помилки, що послужило для крайкому компартії в Кошицях, якому празькі органи безпеки передали справу неповкореного молодого науковця, підставою для винесення лише догани і «суворого попередження».

Наближалася «празька весна», на її хвилі Миколі Мушинці вдалося «виплисти» — виправдати себе і навіть захистити в жовтні 1967 р. кандидатську дисертацію в Карловому університеті Праги та повернутися на роботу до Університету ім. П.Й. Шафарика. В основу його дисертаційного дослідження «Володимир Гнатюк — дослідник фольклору Закарпаття та його зв'язки з чехами і словаками» було покладено історіографічні дослідження спадщини видатного вченого-фольклориста.

Микола Мушинка уважно і прискіпливо «порився» в архівах Києва, Львова, Москви та в приватних архівах, де знайшов багато невідомих, неопрілюднених матеріалів з творчої

спадщини Володимира Гнатюка. Згодом виявлені Мушинкою оригінальні документи, фотографії, меморіальні речі дозволили створити повноцінний меморіальний музей видатного вченого в його рідному селі Велесневі на Тернопільщині.

Після захисту кандидатської дисертації вчений особливо широко розгорнув науково-дослідницьку діяльність. Прийшло й заслужене визнання: філософський факультет Університету ім. П.Й. Шафарика в Пряшеві удостоїв його звання доктора філософії за цикл праць, присвячених історії дослідження фольклору українців Пряшівщини. На той час Микола Мушинка вже написав монографію «З українського фольклору Східної Словаччини» (1963), видав антологію усної народної творчості українців Східної Словаччини «З глибини віків» (1967), у Парижі вийшла друком, під назвою «Володимир Гнатюк і Закарпаття», його кандидатська дисертація.

Працюючи в Дослідному кабінеті україністики Університету ім. П.Й. Шафарика, вчений-фольклорист налагоджує співпрацю з українознавчими науково-дослідними, навчальними і культурними центрами Західної Європи, США, Канади та України, обмінюється з ними монографіями, збірниками, журналами, довідниками, енциклопедичними виданнями. Завдяки притаманному доктору Мушинці дару організатора науки, координатора наукових досліджень йому вдалося привернути увагу фольклористів, етнографів, краєзнавців, мистецтвознавців, славістів Чехословаччини, тодішньої Югославії, України, а також Канади і США до історичної долі русинів-українців, до народної культури українців, розселених в ареалі Карпат та Балкан, і загалом — до українців у різних країнах світу.

Микола Мушинка став ініціатором та організатором міжнародного наукового семінару в Пряшеві, на якому було обрано підготовчий комітет Міжнародної асоціації україністів. У серпні 1969 р. в Празі планувалося проведення Міжнародного з'їзду славістів, на якому передбачалося організаційно оформити створення Міжнародної асоціації україністів. На жаль,

здійснити це не вдалося через нерішучу позицію членів української радянської делегації.

Процес єднання україністів світу загальмувала окупація радянськими військами Чехословаччини в серпні 1968 р. Микола Мушинка був серед тих, хто рішуче протестував проти радянської агресії і хто підписав маніфест «2000 слів». За це та багато чого іншого, передусім за поширення української самвидавної літератури, нова прорадянська влада Чехословаччини в 1972 р. належно «віддячила» університетському професору, відомому в слов'янському світі фольклористу — Миколу Мушинку було звільнено з роботи в Пряшівському університеті за те, що він шкодив «дружньому Радянському Союзові», спілкувався з «найтемнішими силами антирадянської української еміграції» і підривав «основи соціалістичного суспільства». Звільнення з роботи в університеті було одним із наслідків розпочатих проти нього розслідувань, що завершилися звинуваченням в «антирадянській діяльності» та суворого заборону працювати в органах освіти, науки і культури, а також публікуватися.

Та для вченого робота таки знайшлася — пастухом у рідному селі Курів, де відомий фольклорист, доктор філософії і кандидат наук цілих п'ять років опікувався артільними ялівками й телятами. Цілодобово, щодня, без вихідних. Проте колишній університетський професор примудрявся і там писати статті,

приймати у пастушій колибі та на полонині гостей — друзів, науковців, студентів-фольклористів, журналістів.

Але після чотирьох років опікування 150-головим стадом органи безпеки Чехословаччини заборонили Миколі Мушинці виконувати навіть цю роботу. Якось пощастило влаштуватися кочегаром в одній із котельень Пряшева, де він пропрацював 14 років. Наукові праці публікував в інших країнах. І то завдяки тому, що в чехословацькому законодавстві не було статті, яка б забороняла громадянам Чехословаччини публікувати свої праці в закордонній пресі.

І лише в 1990 р. Миколу Мушинку було повністю реабілітовано. Після 18 років праці пастухом колгоспної худоби та кочегаром, які сам Мушинка називав найспокійнішими і найпродуктивнішими для своєї наукової роботи, він повертається у Пряшівський університет на посаду завідувача науково-дослідного відділу кафедри україністики і продовжує відкривати світові найзахіднішу гілку українського народу, русинську культуру як органічну частину української культури.

У розмові з журналістом Ярославом Шуркалою, виданій під назвою «У всякого своя доля», Микола Мушинка означив віхи своєї громадсько-культурної діяльності та підсуму-

вав власний науково-дослідницький і просто життєвий доробок, а в 1999 р. з'являється його біобібліографічний збірник-спогади «Колеса крутяться». Назву цього збірника йому «підказала» лемківська пісня:

*Колеса крутяться,
Літа минаються...*

Дивовижна працьовитість Миколи Мушинки та широкий спектр його науково-дослідницьких і суто творчих зацікавлень вражають. Учений підготував і «вислав» у світ понад 50 книжкових видань і більш як 200 наукових розвідок, а кількість написаних і опублікованих статей та рецензій сягає 2000.

Багато тривог і переживань випало на долю Миколи Мушинки, багато хто намагався упослідити його ім'я і справу його життя. Але він вистояв, не в останню чергу завдяки його вірній дружині, соратниці й помічниці в його творчій праці Магді, яка завжди була поруч: і в робочому кабінеті, і у фольклористичних експедиціях, і на конференціях, і на творчих зустрічах.

Професор Микола Мушинка ще з дитинства утвердився у високій вірі у своє покликання, своє національне призначення — жертвовно і самовіддано служити своєму народові, рідній Україні. І цю благородну місію він гідно, з творчим звитяжством виконав.

Mykola H. Zhulinskiy

Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1566-4259>

A TIRELESS WORKER IN THE FIELD OF UKRAINIAN STUDIES

In memory of Professor Mykola Mushynka

The article is dedicated to the memory of the outstanding Ukrainian scholar, folklorist, ethnographer, cultural critic, art historian, literary critic, bibliographer, well-known public, cultural, and educational figure, Doctor of Philology (1992), foreign member of the National Academy of Sciences of Ukraine (1997), full member of the Shevchenko Scientific Society (1989), Chairman of the Association of Ukrainian Studies in Slovakia and President of the Shevchenko Scientific Society in Slovakia (1990), Head of the Research Department of the Department of Ukrainian Studies at the University of Presov, Professor at the Ukrainian Free University in Munich, Honorary Professor at Kamianets-Podilskyi University, Honorary Doctor of Sciences at Uzhhorod University Mykola Mushynka.

Cite this article: Zhulinskiy M.H. A tireless worker in the field of Ukrainian studies (in memory of Professor Mykola Mushynka). *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* 2024. (10): 79–82. <https://doi.org/10.15407/visn2024.10.079>